

Københavns og Vartov Valgmenigheder

December 2016 Nr. 4

To små ting

23. søndag efter trinitatis – Markus 12,38-44

Er mennesket rigt eller fattigt? Kender vi sandheden – eller må vi leve i forlegenhed over at vi ikke gør? Er mennesket et væsen der er åbent for hvad verden åbenbarer – eller er det et væsen som ikke rigtig passer ind i verden? Lever vi i en fylde af muligheder – eller i en fornemmelse af at der hele tiden mangler noget?

Hvilken myte skal vi fæste lid til: Myten om at mennesket besidder Guds skaberkraft – eller myten om at det er støv, en excentriker fordrevet fra Paradiset?

For de fleste er det nok både det ene og det andet. Til tider er livet så givende – til andre tider så tagende. Til tider så rigt – til tider så fattigt, ikke mindst når det *har* været så rigt.

Dagens evangelium fremhæver det fattige liv. Jesus samler disciplenes opmærksomhed om den fattige enke. De rige går omkring i lange gevandter og lader sig

hilse på torvet; de behøver ikke nogen til at henlede opmærksomheden på sig. De bemestrer deres liv og verden, og de er altid rede til at lade sig beundre for det. Den fattige enke bevæger sig langs muren; hende er der ingen der hilser på.

Hun lægger sine småpenge i tempelblokken, og Jesus henleder dem på hende: '... hun har givet af sin fattigdom, alt, hvad hun havde, alt det, hun havde at leve af.' Mange af de rige gav meget. Men hun gav *mere*, for hun gav *alt*. Når hun gav mest, var det fordi hun ikke *kunne* give mere. Hun beholdt ingenting selv.

Vi har nok nemmere ved at sammenligne os med de rige. Selvfølgelig fordi vi *er* rige, de fleste af os, i hvert fald i den ligefremme forstand. Men nok især fordi vi – selv om vi skulle finde på at give meget – altid beholder noget selv. Jo mere vi har at give af, jo sværere er det ikke at beholde noget selv. Vi beholder i hvert fald altid

dét selv: tilfredsheden over at give. Den er virkelig svær at slippe af med.

Men den fattige enke beholder ikke noget selv. Heller ikke nogen tilfredshed over sin handling. For selv om hun giver alt, er det så lidt at det ikke er noget at rose sig af. Det hun giver, kan hun ikke beholde for sig selv.

Jesus ser sig selv i enkens handling. Han beholder heller ikke noget for sig selv. Han er Guds søn som giver sig selv til mennesket. Men er Gud da ikke rig? Jo, det er han. Er det ikke sin rigdom Gud giver os at leve af? Jo, det er det. Men for vores ligefremme blik tager det sig ikke ud af meget.

Man har foreslået at de to småmønter som enken kaster i tempelblokken, er den kristne kirkes dåb og nadver. Hendes gave til tempelkultens opretholdelse svarer til at kirkens to sakramenter er den ubrydelige forbindelse til Gud.

Det er en såkaldt allegorisk fortolkning, altså en fortolkning hvor de enkelte led betyder noget andet end de umiddelbart angiver. Dette synspunkt har i tidens løb givet anledning til mange vilkårligheder i omgangen med den hellige skrift, og det er da også en vild tolkning at enkens to småmønter svarer til kirkens dåb og nadver.

Alligevel er den sand. Som enkens to småmønter ikke tager sig ud af meget, er dåbens vand bare en sjat og nadverens brød og vin det mindste måltid man kan få. Det hele er meget lidt. Man kan så sige at det er de basale fornødenheder som skal til for at holde legemet i live. Men når det alligevel er alt – sådan som enken giver alt – skyldes det at Gud med vandet, brødet

og vinen giver os et ord med på vejen – giver os *sit* ord på at han giver sig selv til os, uden at holde noget tilbage, uden at beholde noget selv, uden at holde sig tilbage.

Dåben og nadveren – det kan se så fattigt ud, men det *er* alt. Fordi det giver det fattige menneske en rigdom det aldrig kan miste. Fordi det giver os meget mere end alle andre kan give – og sig selv kan man jo intet give.

Det er ikke altid kirken stiller sig tilfreds med at forvalte de to sakramenter. Som om det forekommer den for fattigt. Man vil gerne have mere at byde på, mere på hylderne, som det hedder. Og kirken *kan* da også bryste sig af mange gode tiltag: opbygning af socialforsorg, bidrag til verdensfreden, bidrag til verdenskunsten, legitimering af nationalfølelsen, integration af indvandrere, samlingspunkt i kvarteret, en stemme i klimakampen.

Det er den rige kirke. De lange gevandters kristendom. Og det er svært ikke at blive bare lidt glad når de der ikke kan se andet og ellers er ligeglade med kirken, nikker anerkendende.

Men nu er det altså ikke det Jesus hender opmærksomheden på, men dåben og nadveren, de to småmønter som er den fattigdom kirken har at give af. Når Gud lægger sit ord til dem, bliver de til meget mere end alt det andet.

Vi fattige kommer med vand, brød og vin – med sit ord gør Gud det til alt hvad vi lever af. Livets kilde, det daglige brød. Syndernes forladelse til hans evige liv.

Når vi modtager det, når vi bliver opmærksomme på det, bliver meget ander-

ledes. Vi mener normalt at vi bliver fattige af at give, eller i hvert fald mindre rige. Det er derfor at vi – når vi endelig giver – *viser* at vi er rige og tilfredse lader os hilse på torvet. Journalisten spørger altid velgørenen: 'Hvad fik du selv ud af det?' 'Hvad er der i det for dig?' Det er der mange stolte svar på.

Men også her skal vi omvende os: Vi bliver ikke fattige af at give. Nej, det er fattigt ikke at give. En rigdom der kun er til for sin egen skyld, er ikke noget værd.

Det er det samme med den rige Gud. Hans rigdom er ikke til for hans egen skyld. Den er ikke noget han går rundt i sin himmel og hæger om og pudser på, indtil vi engang, måske, får lov at se et glimt af den. Han beholder den ikke for sig selv. Hans rigdom er jo hans ord, og ord beholder man ikke for sig selv.

Uden Guds ord er dåben en sjat vand og nadveren en mager bespisning. Som vi i begyndelsen sang med Aastrup: 'Når du ej dit ord vil sende, / er din kirke ikke til.'

Er mennesket så rigt eller fattigt? Kan vi kende sandheden – eller må vi leve i forlegenhed over ikke at være i stand til det?

Løfter man blikket bare en smule fra den indspiste prædiken, er det åbenbart at ingen rigtig kender sandheden, men at de fleste prøver at overtale sig selv og andre til at tro at de gør det. Der er et stort marked for påtaget selvsikkerhed.

Men det er ikke sandheden den frembærer. Det kan man – om ikke andet – høre på den skingre stemmeføring som alt for tydeligt skal skjule tvivlen hos den talende og vække skamfølelsen hos den der bliver talt på. Man deler ikke livets vanskeligheder med hinanden, og hvordan kan man så dele dets rigdomme? Ordene gennemtrækkes af moralisme og hykleri som bare vil have os til at vælge den 'rigtige' side og mene det 'korrekte'. Den slags findes overalt, også i den rige kirke.

Men ikke i den fattige kirke som kun har sine to småmønter. De er sandheden om vores fattige liv som bliver rigt når Gud med-giver dem sit ord, giver os dem med sit ord. Det er alt hvad vi har at leve af. Her er vi ikke forvist fra vores liv, men midt i al dets rigdom.

Niels Grønkjær

Salmer: 352, 338, 294 – 350, 319, 426

Luther og Grundtvig

I Danmark har vi to kirkefædre, Grundtvig og Luther. De andre lutherske kirker nøjes med Luther. Det kan være lidt forvirrende for os, for det er ikke så nemt at sige, om de var enige. De har det tilfælles, at de ikke ønskede at skabe hverken en ny kirke eller en ny teologi. Tværtimod: Begge ville bag om en skæv udvikling i kirken på deres tid.

Luthers front var romerkirken, hvor embedet, pavens og biskoppernes, havde tildraget sig magten til at tolke, hvad der var sand kristendom, og hvordan Bibelen skulle forstås. Over for det tordnede Luther: Skriften alene og troen alene!

Grundtvigs front var statskirken og de teologiske professorers monopolisering af

retten til at fortolke Bibelen og som bibelpaver afgøre, hvad der var sand kristendom. Over for det kaldte han tilbage til ”apostolsk kristendom”. De var fælles om ikke at ville sige noget nyt. Grundtvig erklærer et sted, at alt nyt, der bliver føjet til apostolsk kristendom, må være falskt, for sand kristendom er lige så gammel som den apostolske kristendom.

Af gode grunde ved vi ikke, hvad Luther måtte mene om Grundtvig. Derimod ved vi meget om, hvad Grundtvig mente om Luther. Én kilde til det er hans 833 strofer lange digt *Christenhedens Syvstjerne*. Det består af syv ”sange” til kirkehistoriens syv folkekemenigheder. De vigtige i denne sammenhæng er sangene til ”Latiner-menigheden”, den romersk-katolske kirke, og ”Tysker-menigheden”, der handler om den tyske lutherske kirke, især om Luther. I ”Tysker-menigheden” hedder det (vers 12):

... og et tårn i tuers verden
Morten Luther kaldes ret,

Det er en hyldest: Luther er et tårn mellem græstuer. Den hyldest er begrundet i de foregående vers: Luther stod urokkeligt fast på, at dåbens vand og nadverens brød og vin *i sig selv* ikke var noget. Vandet var kun vaskevand og brødet og vinen kun gemen mad og drikke, hvis ikke de var bundet sammen med ordet, Guds levende ord. Kun så var de til frelse.

Men efter denne hyldest går Grundtvig over til kritik. Den retter han netop mod Luthers tale om *troen alene* og *skriften alene*. Luther er jo tysker og:

Efter tyskens hoved troen
slår almægtig på en studs
mellem jord og himmel broen,
gør sit eget ord til Gud.

Grundtvig vil sige, at for Luther er troen menneskets egen præstation, og mennesket med sin tro er i stand til selv at slå bro fra jord til himmel, dvs. frelse sig selv. Ifølge Grundtvig mener Luther, at sådan en tro kan springe ud af *skriften*, Bibelen. Men, siger Grundtvig, skriften er jo ikke levende. Skriften er døde bogstaver. At sige, at sand tro skulle udspringe af døde bogstaver, er ikke bedre end pavekirkenes tro på, at dåb og nadver virker af sig selv. Derimod (vers 20):

Sandt og falsk er hovedsagen,
som så let man går forbi,
det vi ser ej blot hos paven,
men hos troen på bogstaven
om ”retfærdighed af tro”.

Endnu skarpere advarer han de lutherske i Tyskland (vers 27):

Vogt dig ikke blot for paven!
Vogt dig vel for Luther-graven,
som hos dig er åbenlys.

Det er nemt at se, at Grundtvig ikke føler sig forpligtet til at købe hele Luther-pakken. For moderne Luther-læsning er det lige så nemt at se, at Grundtvig ikke har forstået Luthers tale om troen og skriften, men tror at Luther forstod *skriften*, sådan som teologerne gjorde det på Grundtvigs egen tid. Men det vigtige her er, at Grundtvig kan regne Luther for *et tårn i tuers verden*, uden at han af den grund vil kaldes lutheraner. Han glæder sig over, at Luther har talt så klart om Guds levende ord ved dåb og nadver, men han siger frit Luther imod, hvor han mener, at Luther har lagt noget nyt til ”apostolsk kristendom”.

Hans kritik af Luther fylder i sangen til Tyskermenigheden meget mere end hans tilslutning. Det skyldes nok, at Grundtvig ikke finder det nødvendigt at udbrede sig om, hvad Luther har sagt af sandt.

Det næste vigtige gælder troen. Det finder vi i sangen til Latinermenigheden. Her indrømmer Grundtvig pavekirken (vers 28), at man ikke kan læse Bibelen rigtigt på egen hånd. Den forstås kun rigtigt ved Guds ånd i menighedens fællesskab. Men i den romersk-katolske kirke har man troet at kunne forhindre misbrug af skriften ved at tillægge pave og biskopper fuldmagt til i kraft af deres bispevielse at afgøre, hvad der er den rette bibellæsning. Men hvis man vil udelukke misbrug ved biskoppelig autoritet:

Da ej blot må *lyset* slukkes
da må *livet* undergå.

Og til vidnesbyrd at bære,
give ret og klar besked
om Vorherres Liv og Lære
og om apostoliskhed,
dertil alle pavebuller
åbenbar er lutter nuller
mod apostlers brev og bog.

Der er her ikke megen forskel på Luthers bibelsyn og Grundtvigs. Luther vidste lige så godt som Grundtvig, at Bibelen måtte forstås ved Helligånden og at kriteriet for sande fortolkninger var *ob sie Cristum treiben, om de driver på Kristus*, dvs. om de forkynder Kristus. Grundtvig vidste bare ikke, at Luther vidste det. Alligevel falder det så let for Grundtvig at sige, som han gør, fordi han står i den lutherske tradition. Grundtvig og Luthers kritik af romerkirkens

embedsautoritet er den samme. Begge er overbevist om, at *alle pavebuller* er nuller i forhold til *apostlers brev og bog*, dvs. Det Nye Testamente.

Lige så lidt som Grundtvig mener at have hentet sin forståelse af Bibelen hos Luther, lige så lidt trækker han umiddelbart på Luther, når han taler til Latinermenigheden om *troen* (vers 40 og 41):

”Troens lov” i din udgave
var en lov om overtro
på din drøm og på din pave
på Sankt Peders morgensko.
”Troens lov” i Romerbrevet
har apostelen beskrevet
som livs-åndens frihedslov!

Fri er nåden for Guds trone,
frit forkyndes nådens ord,
fri som lyst til livets krone,
er og troen trindt på jord,
fri histoppe og hernelen,
blusser, stråler kærligheden,
kun i den er evigt liv!

Det er en anden accent end Luthers. Men Luther ville kunne sig ja. De er fælles om at troen giver frihed. Grundtvig ved ikke af, at hans tale om troen er luthersk, men kun, at den er kristelig. Det ville have glædet Luther.

Der er heller ingen grund til, at *vi* skal binde os til at være hverken lutherske eller grundtvigske. Derimod kan vi have glæde af at lade os *vejlede* af dem begge til at forstå, hvad der er kristeligt. Deres vejledninger korresponderer ganske godt.

Niels Thomsen

Nytårskoncert i Vartov Kirke

Blokkfløjtespilleren *Michala Petri* og guitaristen *Lars Hannibal* medvirker ved nytårskoncerten 2017 i Vartov Kirke sammen med organist *Inge Bonnerup*. Koncerten bidrager til fejringen af den lutherske reformation med værker af bl.a. Van Eyck, Buxtehude, Bach og Borup Jørgensen. Den varer en times tid og finder sted *mandag den 9. januar kl. 17*. Fri adgang.

Fredagssalmesang i Immanuels

I anledning af reformationsjubilæet inviterer Københavns Valgmenighed til fyraftenssalmesang i Immanuelskirken. 3/2 ved teolog og forfatter *Jørgen I. Jensen*, 3/3 ved borgmester *Jørgen Glenthøj* og 5/5 ved forfatter *Kristian Ditlev Jensen*. Alle *fredage kl. 16.00*.

Johannes' Åbenbaring – det omstridte skrift

Johannes' Åbenbaring var et af de skrifter der var længst om at blive anerkendt som en del af Det Nye Testamente. Det hang blandt andet sammen med at kirkens biskopper repræsenterede den institutionelle autoritet, mens Åbenbaringen afspejler en karismatisk autoritetsform, en guddommelig viden åbenbart direkte fra himlen. Det er dét apokalyptik betyder. Til tider har skriftet været betragtet som perifert. Til andre tider har det derimod indtaget en helt central rolle i forkyndelsen. Luther betragtede det i første omgang som alt for 'jødisk' og alt for lidt Kristus-centreret. Senere, da striden med kirken spidsede til, udlagde han de sataniske dyr i kapitel 13 som en forudsigelse af paven og pavekirken.

Ved *menighedsrådet mandag den 20. februar kl. 19.30* vil tidl. lektor i Ny Testamente *Geert Hallböck* fokusere på den forskelligartede modtagelse af Bibelens sidste skrift.

Bachs koncerter for soloviolin i Vartov Kirke

Ved tre koncerter spiller *Elisabeth Zeuthen Schneider* Johann Sebastian Bachs værker for soloviolin. Hun indleder med en kort introduktion hvor værkerne gøres genkendelige ved at blive sat ind i en kontekst, med eksempler fra Bachs vokalmusik. Koncerterne er led i fejringen af 500-året for den lutherske reformation. De finder sted i Vartov Kirke *onsdagene 22/2, 15/3 og 29/3 kl. 17*. Fri adgang.

William Heinesens forfatterskab

William Heinesens (1900-91) forfatterskab er indbegrebet af den færøske kulturkamp i det 20. århundrede. Men hvor de færøskskrivende forfattere bygger broer mellem lokale områder, bygger Heinesen bro mellem Tórshavn og byggerne, og som kulturdiplomat udadtil mellem Færøerne og verden i øvrigt. Som danskskrivende færøsk forfatter befandt han sig mellem to kulturer. Han forblev derfor en svært bestemmelig figur i det nationale færøske rum og i andre sammenhænge.

Ved *menighedsrådet mandag den 20. marts kl. 19.30* taler *Bergur Rønne Moberg* om William Heinesen. Han forsker i nordisk litteratur ved Københavns Universitet.

Fri os fra det åbne!

Åbenheden er kommet under pres. Filosofer taler om at sandheden må funderes i en realisme som levner mindre rum for sprogets tydning af tilværelsen. Jurister taler om at det fortolkningsrum som den almindelige retspraksis bevæger sig i, er blevet snævrere. Teologer taler om at dogmatik er blevet en disciplin der skal sikre at kirkens læresætninger overholdes. Politologer taler om at det politiske system vil styre mere og mere inden for ret, religion, kunst og forskning.

Det arrangerer Grundtvig Akademiet og Vartov Valgmenighed fire foredrag om:

17/1: Filosof ved Aarhus Universitet *Thomas Schwarz Wentzer*

24/1: Jurist, vicedirektør ved Institut for Menneskerettigheder *Louise Holck*

31/1: Teolog ved Københavns Universitet *Niels Henrik Gregersen*

7/2: Politolog ved Aarhus Universitet *Gorm Hørst*

Moderne finder sted *tirsdays kl. 17* i Vartovs Store Sal. Entré kr. 70 pr. foredrag, kr. 250 for alle 4.

Adresser

Præst: Niels Grønkjær, Løngangstræde 24, 2., 1468 København K, tlf. 33 13 30 31
e-mail: ng@kvvv.dk - hjemmeside: www.kvvv.dk

Københavns Valgmenighed

Formand:

Jens Hestbech

Gl. Kongevej 19, 3. th., 1610 København V
Tlf. 31 90 75 97

Forretningsfører:

Per Lund-Hansen

Jonstrupvangvej 8, 3500 Værløse

Tlf. 44 47 47 27/20 68 47 27

Bank: 1551 - 9028390

Kirketjener:

Rasmus Jensen

Struensegade 29, 4.th., 2200 København N

Tlf. 22 40 19 37

Organist:

Tom Ernst

Esplanaden 5B, st.tv., 1263 København K

Tlf. 33 12 69 52

Vartov Valgmenighed

Formand:

Vibeke Hein

Kongevejen 467 B, 2840 Holte

Tlf. 20 19 89 90

Forretningsfører:

Kurt Gotfredsen

Opnæsgård 57, 1. th., 2970 Hørsholm

Tlf. 31 95 63 72

Bank: 6194 - 4170277452

Kirketjener:

Agnete Veit

Nørre Allé 75, 7. 829, 2100 København Ø

Tlf. 40 38 55 44

Organist:

Inge Bønnerup

Peter Bangs Vej 153, 1. tv., 2000 Frederiksberg

Tlf. 33 32 68 90

For børnepasning under gudstjenester: Kontakt Signe Rørdam Thomsen på
roerdam@hotmail.com

Valgmenighedernes hjemmeside er www.kvvv.dk

Bladets redaktion: Niels Grønkjær (ansvarshavende), Lilly Wiberg, Søren Anker-Møller

Forsidevignet: Peter Hentze

Afsender:

Københavns og Vartov
Valgmenigheder
Løngangstræde 24, 2.
1468 København K

Gudstjenester i Vartov Kirke og Immanuelskirken*

1. januar 2017 (nytårsdag)

Immanuelskirken . . . . . kl. 16.00

8. januar (1. søndag efter helligtrekonger)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

Nicolai Halvorsen

15. januar (2. søndag efter helligtrekonger)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Korsang

Vartov Kirke . . . . . kl. 16.00

22. januar (3. søndag efter helligtrekonger)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

29. januar (4. søndag efter helligtrekonger)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Korsang

5. februar (sidste søndag e. helligtrekonger)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

12. februar (septuagesima)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

Immanuelskirken . . . . . kl. 16.00

19. februar (seksagesima)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

26. februar (fastelavn)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Korsang

5. marts (1. søndag i fasten)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

12. marts (2. søndag i fasten)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Korsang

Vartov Kirke . . . . . kl. 16.00

19. marts (3. søndag i fasten)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

26. marts (midfaste)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Korsang

2. april (Mariæ bebudelse)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

9. april (palmesøndag)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

Korsang

13. april (skærtorsdag)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

14. april (langfredag)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

16. april (påskedag)

Vartov Kirke . . . . . kl. 10.00

17. april (anden påskedag)

Immanuelskirken . . . . . kl. 10.00

KALENDER

(se endvidere inde i bladet)

Mandag den 9. januar kl. 17.00:

Nytårskoncert i Vartov Kirke

Fredag 3. februar kl. 16.00:

Fyraftenssalmesang i Immanuelskirken

Jørgen I. Jensen

Mandag den 20. februar kl. 19.30:

Menighedsmøde i Vartov

Geert Hallböck: Apokalypsen

Onsdagene 22. februar, 15. marts og

29. marts kl. 17.00:

Koncert i Vartov Kirke

Elisabeth Zeuthen Schneider: Bachs solo-
værker for violin

Fredag den 3. marts kl. 16.00:

Fyraftenssalmesang i Immanuelskirken

Jørgen Glenthøj

Mandag den 20. marts kl. 19.30:

Menighedsmøde i Vartov

Bergur Rønne Moberg: William Heinesen

---

*Immanuelskirken ligger på Forhåbningsholms Allé 20, Frederiksberg.